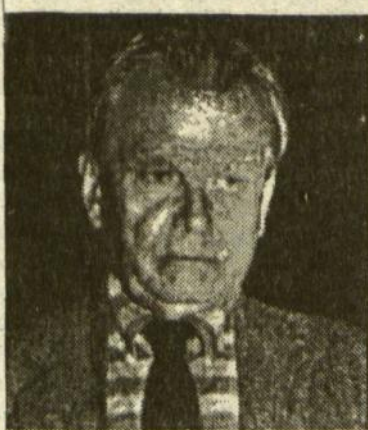

KERTINĖ
PARAŠTĖYpatingas dėmesys
Czeslaw Milosz'ui

Turbūt labai retai vieno poeto kūrybai ir gyvenimui bet kada buvo skirtas toks įžvalgiai pakilius dėmesys, kaip kad Šateiniuose gimusiam Lietuvos bičiuliui Czeslaw Milosz'ui. Per keturias balandžio 24-27 dienas Pietų Kalifornijos Claremont McKenna College auditorijose vyko Tarptautinis festivalis aptarti Milosz'o reikšmę. Juk nuo pat Nobelio premijos jam suteikimo 1980 metais Berkeley universitete jo literatūrinis našumas, darbas su studentais University of California bei įvairi humanistinė veikla stebina daugelį.

Czeslaw Milosz

Tuo itin yra susižavėjęs McKenna College literatūros profesorius Robert Fagge, Milosz'o festivalio organizatorius. Idėja šią šventę surengti užsimezgė pernai, kai kolegijoje lankėsi lenkų „Solidarumo“ vadovas Adam Michnik, pabrėžęs, kokia svarbi buvo moralinė ir intelektualinė Milosz'o įtaka Solidarumui. Pasak Faggen'o, 86-erių metų autorius „yra gyvatinga figūra modernioje literatūroje, peotas — liudytojas, kurio raštuose gvildenamos masinės žudynės, politinis ekstremizmas, tikėjimo ir pažinimo dalykai — mūsų amžiaus visokie prieštaračiai ir suirutės“.

Robert Faggen'o minimas Milosz'o „vitališkumas“, mano išmone, ryškiausiai plazda poeto aistroje minčių akistatas apvarstyti dialogo būdu. Kad ir garsiaime, totalitarinį mąstymą apnuoginantiame veikalė *Paverttas protas*. Arba vėl 1997 metais Robert Faggen redaguotame vienuolio filosofo Thomas Merton ir Czeslaw Milosz pokalbyje laiškuose *Striving Towards Being*. O Vilniaus tema — su poetu Tomu Venclova. Ši abiejų poetų pašnekesį *A Dialogue about a City* dabar randame Tomo Venclovos poezijos knygoje *Winter Dialogue*. Vertė ja Diana Senechal.

Festivalis buvo turiningas ir svarstybomis, ir temomis, ir skaitoma poezija. Bibliotekoje klausytojai galėjo pamatyti lenkų pogrindžio leidinių ir fotografijų parodą. Pickford auditorijoje parodytas dokumentinis filmas. Pramogai muzikavo liaudies ansamblis „Carantuohill“.

Atvyko žymūs poetai, vertėjai, kritikai. Šalia Nobelio premijos airių poeto Seamus Heaney, diskusijose dalyvavo ir savo poeziją skaitė trys Pulitzer premijos laureatai Jack Miles, W.S. Mervin ir Philip Levin, taip pat šiuolaikinis JAV poetas

laureatas Robert Pinsky, Dantės *Dieviškosios komedijos* vertėjas. Poetai Robert Hass, Edward Hirsch, Jane Hirschfeld ir viena iš svarbiausių Amerikoje kritikų Helen Vendler, Harvard universiteto profesorė. Suprantama, skaitiniai neatsiliko lenkai. Paminėsiu man žinomus poetus Adam Zagajewski ir Bronislaw Maj.

Savo ruožtu ir festivalio programą vertai įsijungė ir lietuviai. Penktadienio svarstybose „Milosz ir pasaulio poezija“, drauge su Zagajevskiu, Seamus Heaney, Edward Hirsch, dalyvavo Tomas Venclova. Jis kalbėjo apie Milosz'ą ir Lietuvą. Sekmadienio poezijos vakare Venclova skaitė Milosz'o vertimus ir savo eiles lietuviškai, o jo vertėja Diana Senechal angliskai.

Čia paminėtinas džiuginantis faktas apie Tomą Venclovą. Jo giesmė „Canto Eleven“ (vertė Vytautas Bakaitis) yra išspausdinta stambioje knygoje *World Poetry: An Anthology of Verse from Antiquity to Our Time* (New York & London: W. W. Norton and Company, 1998). Deja, nėra nei Donelaičio, nei Maironio, nei Radausko...

Diskusijose „Poetry and the Sacred“ dalyvavo Al Žolynas, nedaug man težinomas poetas, berods, profesorius Kalifornijos universitete San Diego. Gi Aristas Maria Cirtautas (senesniai buvo išspausdintas stambus jos literatūrinis studijų veiklas), pasirodė diskusijose „Egzilė Kalifornijoje“. Juk šioje Pacifiko pakrantėje nuo siaučiusio totalitarizmo pasitraukę egzilės metus praleido ir kiti žymūs rašytojai. Kad ir Thomas Mann ar Bertolt Brecht.

Czeslaw Milosz'ui buvo skirtas baigminis pirmadienio vakaras, kai jis savo atvira šilta kalba ir skaitomais eilėraščiais užsklėdė šį prasmingą keturdienį jo poezijos įvertinimą.

Pranas Visvydas

Dvi herojiškos lietuvių
pagerbtos JAV-ėse

Dvi seserys — 95 metų Danutė ir 85 metų Grožvytė Venclovauskaitės — tyliai, tik būreliui žmonių težinomos, leido savo ži-

lą senatvę. Kol staiga šių metų balandžio mėnesį apie jas prabilo JAV spauda, į jas atsisuko televizijos kameros projekto-

riai.

Seseris į apšviestą Amerikos sceną iš užmaršties įstūmė tolimos praeities, karo meto, išgyvenimai ir darbai Lietuvoje. Balandžio 19 dieną Woodbury mieste, Connecticut, Danutė ir, simboliškai, Lietuvoje gyvenanti Grožvytė buvo apdovanotos Tarptautinių teisuolių medaliais, kurie suteikiami mirčiai pasmerktųjų žydų gelbėtojams.

Apie Venclovauskų šeimą auditorijai telefonu iš Tel Aviv pasakojė Jaakovas Revenis, kurį, tada šešiametį berniuką, Venclovauskai karo metu priglaudė ir taip padėjo ištautosi jo gyvybę. Jaakovas pas Venclovauskus atsidūrė naktį — ir apie okupacijos ir persekiojimo naktį jis, Tel Aviv laiku, kalbėjo trečia valandą nakties.

Pagerbtųjų seserų tėvas, Kazimieras Venclovauskas, buvo socialdemokratų atstovas pirmajame Lietuvos Seime, darbavosi Šiaulių savivaldybėje. Jis pasižymėjo savo pastangomis pagerinti socialines paslaugas ir darbo sąlygas, Seime gynė visų žmonių, ypač mažumų, teises. Venclovauskas palaikė labai draugiškus santykius su Lietuvos žydų bendruomene, sėkmingai apgynė žydą, neteisingai apkaltintą ritualiniu berniuko nužudymu. Jam kiekvienam žingsnyje taktininkavo jo žmona, veikli visuomenininkė Stanislaiva Venclovauskienė.

Tėvo pavyzdžių sekdamas, Danutė ir Grožvytė irgi tapo teisininkėmis. 1941 metais įsteigė Šiaulių gėtą, vokiečių pramonėje nedarbinantiems žydams grėsė deportacija ir greitesnė mirtis. Juos gelbėdama, Danutė įkūrė rūbų ir odos dirbinių dirbtuvę, kurioje ji įdarbino žydus, ypač moteris. Kadangi jos buvo nepatyrusios, jų darbo našumas buvo žemas. Siekiant nesukelti vokiečių okupacinių organų įtarimo, Danutė pranešdavo žymiai didesnes pajamas ir mokėdavo atitinkamai didesnius mokesčius. Taip ji išgelbėjo daugelį žydų. Panašiai veikė ir jos sesuo.

Karui pasibaigus, Danutė su motina atsidūrė Vokietijoje ir netrukus emigravo į Ameriką. Šiuo metu Danutė gyvena Woolcote miestelyje.

Vienas ceremonijos rengėjų Venclovauskų šeimą palygino su Oscar Schindler, vokiečių pramonininku, kuris įdarbino, apsaugojo, ir taip išgelbėjo 1,200 žydų. Schindler'io vardas pasklido po pasaulį po Steven Spielberg filmo „Schindler'io sąrašas“.

Venclovauskų išgelbėtųjų sąrašas apima kelis kontinentus. Medalių ceremonijoje dalyvavo si Ada Gensait-Ustjanauskienė vėliau papasakojo apie savo pačios patirtį. Jos tėvas Jokubas Gensas, Lietuvos savanoris kūrėjas ir kapitonas Lietuvos kariuomenėje, dėl savo žydiškos kilmės karo metu atsidūrė Vilniaus gėte. Ada su savo motina, Elvyra Budreikaite-Gensiene slapstėsi nuo jų uoliai ieškančio Gestapo ir rado laikiną užuovėją pas Venclovauskus.

Venclovauskų šeimą šiauličiai prisimena kaip žymiausiąją jų mieste nepriklausomybės laikais. Šiandien vienas žymiųjų šiauličių yra „nacionalsocialistinių“ pasivadinusio būrelio vadukas. Klauki sutapimu, Venclovauskų istorija Amerikos spaudoje pasiekia kartu su pirmaisiais pranešimais apie lietuvių „nacionalsocialistų“ veiklą. Lietuviškųjų nacių vėliavoje

Kad kūryba skleistųsi laisvai...

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininką Valentina Sventicką „Draugo“ kultūriniam priedui kalbina Algimantas Antanas Naujokaitis

— „Draugo“ šeštadieniniame priede jau buvo rašyta, kad visuomenės nuomonės tyrimo centro „Vilmorus“ šiemet surengtos įvairių meno sričių ekspertų apklausos duomenimis tarp kitų Lietuvos kūrybinių sąjungų daugiausia balsų pelni Lietuvos rašytojų sąjunga. Apibūdinkite Jūsų vadovaujamos Sąjungos pastarųjų metų veiklos bent svarbesnius bruožus.

— Apklausinejama visuomenė paprastai remiasi tuo, kas vieša, daugeliui žinoma. Matyt, yra vertinama, kad Lietuvos rašytojų sąjunga (toliau trumpiniu LRS) rengia daug įvairių literatūrinių susitikimų (mažiausiai šimtą per metus), kasmetinį Poezijos pavasarį, kuris pastaruoju metu įgijo tarptautinį pobūdį ir garsą. Matoma, kad turime savus spaudos leidinius, taigi rašytojams yra galimybė spausdinti naujus kūrinius, viešai pasisakyti, išgirsti kūrybos vertinimus, t.y. kritikų balsus. Išleidžiama daug knygų, LRS nuo 1990-ųjų turi savo leidyklą, kuri regima tarp bent dešimties kitų leidyklių, nuolat leidžiančių grožinę literatūrą. Tai literatūros sklaidos pakankamos sąlygos. Žmonėms žinoma, kad rašytojų organizacija yra už jas pakovojusi ir tuojau reaguoja, jeigu atsiranda sutrikimų.

Apklausa galima nužvelgti skeptiškai, Jūsų minėtą taip pat. Tačiau kitų menų žmonės dažnai girdžiu kalbant, kad mūsų rašytojų būrys yra ganėtinai susitelkęs, nesusipykęs dėl organizacijos turtų (taip atsitiktai, tarkim, dailininkams) ir dėl skirtingų pažiūrų. Sąjūdžio metais nuosirdžiai ir sėkmingai pasinaudoję „kolektyvinio politikavimo“ galimybėmis laisvos Lietuvos labei, 1989-1990 metais draugiškai sutarėme, kad spartiai besikeičiantis Lietuvos rašytojų sąjungai patvarumo pamatu turi tapti profesinis telkimasis. Esam kartu kaip raišantys žmonės. Skirtingų pažiūrų, įvairiausių charakterių, didesnių ir kuklesnių talentų kūrėjai turi bendrą reikalą, nes jie visi yra rašytojai. Šiai nuostatai tvirtinti reikėjo nuosaikumo, galvotumo, kantrybės (šių savybių nestigo tuometiniam pirmininkui Vytautui Martinui), reikėjo išskentėti lėktas ir visai nekvailas pastabas, reikėjo patiem „išrasti dviratį“, — juk panašiai tvarkosi, tarkim, Skandinavijos šalių rašytojų bendrijos. Vyresniems kolegoms tebėra neįprasta, kad savo suvažiavimuose dabar pirmininkas neskaito pranešimo, kuriam būtų pasakyta, kas rašo ge-

rai, kas blogai, kieno pažiūros „nepriimtinos“ (sovietmečiu tai buvo daroma). Taigi anų papročių neušmiršantiems reikia aiškinti, kad kūrybos vertinimams atverta spauda, diskusijoms — rašytojų klubo salė, aitresniems išsibarmams — sava kavinukė, dygieji ir pusiau bulvariniai leidiniai.

Daugiau bendraujame su pasaulio rašytojais, priklausome organizacijų asociacijai „European Writers' Congress“, pasirašėme bendradarbiavimo sutartį su aštuonių šalių rašytojų draugijomis. Kas iš to bendravimo? Tarkim, apsilankę „Poezijos pavasaryje“ prancūzų poete, o po kelerių metų ji jau išleido mūsų poetų antologiją Prancūzijoje. Panašiai tuoj laimėsime bendraudami su vokiečiais. Mezgas labai svarbus asmeniškai rašytojų bendravimui, tarkim, lankantis su stipendijom Gotlando saloje, kur aktyviai veikia Baltijos rašytojų ir vertėjų centras.

O turto jokio nepradarome. Susitvarkėme pagal naujus Lietuvos įstatymus, dabar mūsų rūmai Vilniaus centre, kūrybos ir poilsio namai Nidoje, Kauno ir Klaipėdos skyrių patalpėms yra LRS nuosavybė. Išliko visi mūsų spaudos leidiniai, žurnalą *Vilnius* pradėjome leisti dar ir anglų kalba, galime naudotis trimis beveik savo knygynais.

Gal mūsų ūkis kam nors atrodo griozdiškas, o veikimas „žinybiškas“. Tačiau kodėl turėtume atsisakyti to, kas pasitarauja sklaidai ir pagalbai rašytojams? Turint būstinę, sales,

Algirdas Landsbergis

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas (viduryje) tarp dviejų mūsų dabartinės literatūros svarbiųjų poetų — Kazio Bradūno (kairėje) ir Bernardo Brazdžio (dešinėje).

Algirdo Tarvydo nuotrauka

rai, kas blogai, kieno pažiūros „nepriimtinos“ (sovietmečiu tai buvo daroma). Taigi anų papročių neušmiršantiems reikia aiškinti, kad kūrybos vertinimams atverta spauda, diskusijoms — rašytojų klubo salė, aitresniems išsibarmams — sava kavinukė, dygieji ir pusiau bulvariniai leidiniai.

Daugiau bendraujame su pasaulio rašytojais, priklausome organizacijų asociacijai „European Writers' Congress“, pasirašėme bendradarbiavimo sutartį su aštuonių šalių rašytojų draugijomis. Kas iš to bendravimo? Tarkim, apsilankę „Poezijos pavasaryje“ prancūzų poete, o po kelerių metų ji jau išleido mūsų poetų antologiją Prancūzijoje. Panašiai tuoj laimėsime bendraudami su vokiečiais. Mezgas labai svarbus asmeniškai rašytojų bendravimui, tarkim, lankantis su stipendijom Gotlando saloje, kur aktyviai veikia Baltijos rašytojų ir vertėjų centras.

O turto jokio nepradarome. Susitvarkėme pagal naujus Lietuvos įstatymus, dabar mūsų rūmai Vilniaus centre, kūrybos ir poilsio namai Nidoje, Kauno ir Klaipėdos skyrių patalpėms yra LRS nuosavybė. Išliko visi mūsų spaudos leidiniai, žurnalą *Vilnius* pradėjome leisti dar ir anglų kalba, galime naudotis trimis beveik savo knygynais.

Gal mūsų ūkis kam nors atrodo griozdiškas, o veikimas „žinybiškas“. Tačiau kodėl turėtume atsisakyti to, kas pasitarauja sklaidai ir pagalbai rašytojams? Turint būstinę, sales,

spaudą, leidyklą, vieną kitą automobilį, savo darbą išmanančius žmones, galima ramiai, nuosekliai, su pažvelgimu į ateitį rūpintis sąlygomis laisvai literatūros plėtojei. LRS valdyba, kurią išrenka suvažiavimas (dabar joje 17 rašytojų), beveik kas mėnesį susirenka pasitarti. Kaip protingos galvos nusprendžia, taip ir tvarkomės. Svarbiausias metinės literatūrinės programos pinigais paremia valstybė. Kai yra tikras reikalas, padedame kolegoms pinigais — iš minėtų poilsio namų ir leidyklos pelno dalies. Netiesioginė, bet iš tiesų esmingesnė pagalba yra LRS teisė rekomenduoti rašytojus valstybės ir kitokioms stipendijoms, valstybės pensijoms, literatūrinėms premijoms. Iperšame rašytojų ir ekspertų komisijas, svarstome pasamą knygų leidimui, spaudai, taip pat į premijų komitetus, įvairių fondų tarybas. Tai „visuomeninė veikla“, pavirstanti labai realia pagalba literatūrai ir rašytojams. Pasakiau „iperšame“, bet iš tiesų rašytojai į tuos darinius mielai kviečiami, nes turi autoritetą. Gana paminėti, kad rašytojų nuolat išrenkama į Seimą, dabar du tapę ministrais, dvi ambasadorėmis.

Beje, kai kurie įsisavinome naujų literatūros žanrų — valstybės įstatymų ir vyriausybės nutarimų projektų rašymą. Literatūra juos vadinu su šypsena ir patikslinu — tų įstatymų, kuriuos patys siūlome, kurie mums rūpi (dėl autorių teisių, menininkų ir jų organizacijų,

zienskaidos ir panašiai).

Pirmininkui gal nederėtų taip sakyti, bet vis tiek prisipažinsiu, kad „organizacinės veiklos“ perteklių žiūriu kreivai. Organizacija negali parašyti net menkiausio kūrinių arba padaryti talento. Tereikia be triukšmų pasirūpinti, kad gabūs žmonės turėtų sąlygas rašyti ir skleisti savo kūrybą, pasiekti skaitytojus čia ir toliau.

— Kokius ryšius ir kontaktus Rašytojų sąjunga ir jos valdyba palaiko ar norėtų palaikyti su užsienyvie gyvenančiais ir kūrėniais lietuvių rašytojais? Su Lietuvių rašytojų draugija? Kaip vertinate „Draugo“ šeštadieniniame priede Pauliaus Jurkaus pareiktą nuomonę, esą Draugija ir Sąjunga kiekviena turi savo paskirtį, kad joms jungtis nėra prasmės?

— Svarbusis ryšys tarp Lietuvoje ir svetur gyvenančių rašytojų seniai yra, ir jis labai patvarus. Tai kūrybos pažinimas ir bendro žygio jausmas. Visi judresni rašytojai šiaip ir anapus Atlanto skaitė vieni kitus, rasdavo būdų net per geležinę uždangą susizioti, kartu pynė vieną lietuvių literatūros vainiką.

Iškovoję Nepriklausomybę (matav čia ir literatūros indelį), tiesiog dažniau susitinkame, paprasčiau bendraujame. Sulaukę svetių iš toliau, Lietuvoje rūpinamės, kad jie susitiktų su savo skaitytojais ir kolegoms.

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Czeslaw Milosz'o festivalis • Herojiškos lietuvių • Pokalbis su Lietuvių rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Sventicku • Henriko Algio Čigriejaus apsakymas • Poezijos dienos Čikagoje (2) • Vainio Aleksos, Daivos Karužaitės ir Juliaus Kelero eilėraščiai • A.a. skulptorius Aleksandras Marčulionis • Magiški objektai

Kad kūryba skleistusi laisvai...

(Atkelta iš 1 psl.)

Kas iš mūsų nukanka į kitas šalis, — irgi patiria tokį literatūrinį svetingumą, gal tik asmeniškėsnį. Mūsų spauda ir leidyklos taip pat audžia ryšių tautinę juostą. Jau eina į pabaigą svetūr išspausdintų kūrinių pakartojamas leidimas Lietuvoje. Dabar užsienio kolegų siūlo čionykščiams leidejams naujus kūrinius. Tai pabrėžtina permaina.

Lietuvių rašytojų draugija savo didžiąją, lemtingą misiją atliko pirmąsias pokario dešimtmeciais. Ji sutelkė priverstinę tremtį atsidūrusius rašytojus, sunkiomis egzilio sąlygomis pratęsė Draugijos gyvavimą, pati ir per savo žmones pasirūpino, kad laisva lietuvių literatūra būtų rašoma, skelbiama. Vyko susitikimai su tautiečiais, atsirado sava spauda, leidyklos, premijos. Literatūros istorikai mato, kad tuo laiku, kai okupacijos gniaužtai krašte buvo geležiniai, stipriausia lietuvių literatūra buvo rašoma svetūr.

Sutarybintos, kontroliuojamos ir kraipomos rašytojų organizacijos veikimas Lietuvoje Draugijos žmones piktino, ir priešiškomu jausmas tikriausiai tebėra atmintis. Dėl to buvo suprantamas atsargumas, žvelgiant į LRS permainas — net po mūsų sąjūdžio etapo, skandalingo atsisveikinimo su Maskva 89-aisiais ir žinių apie visai kitokią savitvarką. Okupacijos, tremčių, propagandinio tarškėjimo laikas yra palikęs nenykstančių žaizdų, jos įveikti užsitraukia, tai vis tiek — jau randai, o ne sveikas kūnas. Taip, buvo ir nuosirdžių partiečių, buvo kolaborantų. Bet kai kurie „tarybinių rašytojų“ poelgiai, pasisakymai ir parodomieji kūriniai, iš tolo matant juos įtemptu politiniu regėjimu, buvo pernelyg sureikšminti. Nesmągius lėkštus svarstymus, „kažin kaip tu būtum čia gyvenęs“, noriu pasakyti, kad prisitaikymo teatrai kartais be reikalo suvokti kaip rimta tikrėnybė.

Dabartinis bendravimas su Lietuvių rašytojų draugija yra pakankamas. Pageidaujamas geresnis, tuoj pagalvoji apie šiandienines jos veikimo pajėgas ir galimybes: jaunesnių žmonių nedaug, visus skiria dideli atstumai, nėra kaip išlaikyti nuolat dirbančios literatūrinės tarnybos, pati telkimosi kaita, atgavus Nepriklausomybę, mažiau beturi žarijų. Tačiau tolesnis LRD gyvavimas man atrodo tebesąs svarbus. Ir kuriančių žmonių tebėra, ir svetūr gyvenančių rašytojų poreikis telktis nedingęs, ir savo spaudą, leidybą, tradicinius renginius, premijas saugoti verta. Tai kūrybiškumo ir lietuviybės židiny, ir jis turi degti, kol yra norinčių šildytis. Visai įsivaizduotinas Lietuvių rašytojų draugijos ir kitų kultūros darinių darbas būtų susisteminti visa, kas iševijoje gimtosios literatūros labui padaryta. Štai Paulius Jurskus (su juo teko susirašinėti, kalbėtis, tartis kaip su Draugijos pirmininku) mato naują svarbią užduotį — suburti jau angliškai rašančių lietuvių jaunimą. Man irgi atrodo, kad toks jaunimas gali skleisti žinią apie lietuvišką kūrybos pajėgą savo kūriniams ir dar — pastangomis versti lietuvių literatūrą į anglų kalbą. Šiems darbams ir mes mielai padėsime.

Taip, Lietuvoje rašytojai klausinėjimo intonacijomis yra kalbėję apie galimą LRS ir LRD susiejimą. Nepriklausomybės pradžioje jautėme šių svarstymų beveik politinę paskatą — tokiu būdu pasakyti, kad sienos nėra, kad esame kartu, kad mūsų literatūra viena. Idėjomis gyvenantys žmonės, esu girdėjęs, panašiai pakalba ir už Atlanto. Bet, rodos, daugelis tenykščių rašytojų žiūri žemiškiau: vis tiek jau esame erdvių atskirti, ir kiekvienas savo krašte trūsime to paties reikalo labui, bendradarbiaukime.

Visoki sudejus, galbut galima galvoti apie asociacijos lygmenį jungtuves — labai laisva, sava-

Aleksandras Marčiulionis

„Balandis“, 1976
Molis, glazūra, 35,5 aukščio

rankiškumo ir ypatumų visai nevaržantį bendrumą. Tačiau tuo atveju, įveiku visi be mygimų sutartų, kad tasai idėjos šaukšmas savaimingas ir stiprus. Bet vis tiek reikia aiškiai pasakyti: dabartinis būvis nėra nei keistas, nei dramatinis įtampą keliantis. Kitaip galima manyti, tik visai nepaisant istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, tiesiog pykstant ant istorijos lėmimų. Žinoma, kad pikta, bet yra kaip yra.

— Jau gerokas būrelis JAV, Kanadoje, Izraelyje ir kitose šalyse gyvenančių lietuvių rašytojų yra tapę Lietuvos rašytojų sąjungos nariais. Kaip vertinate šį reiškinį? Ar pageidautumėte, kad ir Rašytojų sąjunga įstotų daugiau užsienyje gyvenančių rašytojų žiūri žemiškiau: vis tiek jau esame erdvių atskirti, ir kiekvienas savo krašte trūsime to paties reikalo labui, bendradarbiaukime.

— Turime tris dešimtis LRS narių, gyvenančių kitur. Sakau,

kaip yra šiandien, kai Algirdą Titų Antanaitį dažniau jau sutiksi Kaune, Kazį Bradūną — Vilniuje, o prozininkas Valdas Papievis kelinti metai vaikšto po Paryžių, vertėjas Valdas Petrauskas, šiaip vilnietis, rašo laiškus iš Kanados, vertėja Halina Kobeckaitė, ambasadorė, paskambina iš Turkijos... Tas gyvenimas dabar jau, aciu Dievui, gali būti šiandien čia, rytoj ten, net turint savo namus dviejose šalyse.

Žinomų egzodo rašytojų — Henriko Nagio, Alės Rutos, Algirdo Landsbergio ir kitų — atėjimas į LRS mums buvo nepaprastai svarbus Nepriklausomybės pradžioje. Tai buvo politinis ir kolegiškas telkimosi gestas. Tikrai jaudinantis. Jis paliudijo bendrumo pirmenybę. Šiaip esame LRS suvažiavimo vardu viešai pareiškę (skelbta spaudoje), kad Lietuvių rašytojų draugijos nariams įsilieti į mūsų bendriją paprasta — teikia parašyti prašymą. Keistai skamba „ar pageidautumė-

te“. Žinoma, kad gerų rašytojų atėjimas į LRS ją turtina ir stiprina. Kurie Draugijai nepriklauso, primami taip pat kaip čionykščiai (trys rekomendacijos, valdybos balsavimas).

— Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla — tai lyg ir šios sąjungos padalinys. Ji jau tapo viena iš prestižiškiausių Lietuvos leidyklų. Kokį dalį tarp šios leidyklos išleidžiamų knygų turi egzodo rašytojų kūrinių?

— Mūsų leidyklą geriau vadinčiau ne padaliniu, o LRS steiginiu. Ji visai savarankiška, teisybė, išklausanti mūsų valdybos ir kitų kolegų siūlymus, bet dirbanti savo galva. Nes turi išsilaikyti ir kasmet atiduoti savo steigėjai, t.y. sąjungai, 29 procentus pelno. Dėl to yra galvosūkių Jūsų pašnekovui, nes jis kasdien keletą valandų atlieka kitą vaidmenį — to leidyklos vyriausiojo redaktoriaus.

Egzodo literatūros leidžiamas nemažai ir geros. Tai vienas

konkrečiausių atsakymų į klausimą, kas daroma mūsų bendrumo labui. Pirmą leidyklos knygą buvo Antano Škėmos *Balta drobė*, paskui tuoj Jono Aisčio, paskui *Metmenų* rinktinė, egzodo rašytojų autobiografijos. Daug turėčiau vardinti. Tarkime, vien pernai: Bernardo Brazdžionio ir Kazio Bradūno nauji rinkiniai, Vlado Šlaito rinktinė, Jurgio Jankaus *Aukštinis vabaliukas* vaikams, Kazimiero Barėno, Juozo Kraliausko (dabar jau vilniškio), Vytauto Tamuličiaus pakartojimai. Pasitoma išleisti daug, tačiau menkesnių kūrinių atsisakome (vis dėl to prestižo) — nesvarbu, kur jie parašyti, čia ar ten. Reikėtų ilgai čia aiškinti, kodėl knygos dabar Lietuvoje leidejui neatsiperka. Bet kol kas tikrai taip yra, tad beveik kiekvienai reikia ieškoti piniginių ramsčių. Tai papildomas skatinimas kruopščiai pasirinkti, ypač jeigu prašai valstybės paramos. Be to, čia ir ten parašyti kūriniai ateina į vieną konkurencijos lauką. Ir stumdosi alkūnėmis. O kaip kitaip?

— Kokie ryšiai, Jūsų nuomone, galėtų būti tarp Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo, kitų iševijos leidyklų ir Rašytojų sąjungos leidyklos? Ar įmanomi prekybiniai ryšiai, pasikeitimasis knygomis tarp šių leidyklų? Gal leidykla pageidautų tokių ryšių užmegzti su užsienio lietuvių dienraščio „Draugas“ knygynu?

— Tokio ryšio reikia būtinai. Čia turime apabarti vieni kitus, kad esam literatūriškai išgėlę, stokojuame verslo įgūdžių, nesutariame. Dabar viešai prašau, kad arba jūsų minėtas fondas, arba „Draugo“ knygynas pasiūlytų įmanomą būdą pardavinėti toli gyvenantiems tautiečiams Lietuvoje išeinančias knygas. Juk čia jau reikia sistemos, buhalterinių susitarimų, pigiausio būdo toli nusiųsti knygas — būtent tas, kurių reikia, ir kaip tik tiek, kiek bus parduota. Amerika jau viską moka, pamokykit, kaip tai padaryti. Gal galėtų būti skelbimai „Drauge“, kas yra siuloma, ir savotiška prenumerata su aiškiu žinojimu, kur užsakomos knygos su plauks? Kartais pagalvoju, kad

keletas guvių išmanančių pensininkų visą reikalą galėtų sutvarkyti su nauda visiems ir sau. Baigdamas prisipažinsiu, kad šiuos atsakymus parašiau vakarais gegužės vidury Varšuvoje, kartu su kolegomis dalyvaudamas didelėje knygų mugėje. Lietuva buvo tos mugės garbės svečias. Įsiterpė į visą šurmuli mūsų literatūros skaitymų, knygų pristatymų, ir susitarėme, kad lenkiškai išėitų solidi lietuvių poezijos antologija.

Filmų režisierė Agnieszka Holland Vilniuje

Gegužės pradžioje Vilniuje vyko garsios lenkų kino režisierės Agnieszkos Holland (Agnieszka Holland) filmų retrospektyva, į kurią atvyko ir pati menininkė. Atviros Lietuvos fondo namuose režisierė bei scenaristė taip pat turėjo surengti seminarą kino dramaturgijos klausimais, kaip pranešė ELTA.

Agnieszka Holland gimė 1948 metais Varšuvoje. Ji baigė Prahos kino mokyklą, sugrįžusi į Lenkiją tapo viena svarbiausių „moralinio nerimo kino“ kūrėjų, 1981-aisiais, kai Lenkijoje buvo įvesta karinė padėtis, Agnieszka Holland liko Vakaruose: kūrė filmus Vokietijoje bei Prancūzijoje, o po didžiulio filmo „Europa, Europa“ pasisekimo buvo pakviesta dirbti į JAV. Amerikoje režisierė sukūrė filmą „Paslaptingas sodas“, kuris buvo demonstruojamas ir Lietuvoje. Agnieszka Holland filmai apdovanoti Cannes (1980), Gdanskio (1981, 1988), Berlyno (1981), Montrealio (1985, 1987) ir kitų kino festivalių prizais. Ji yra „Auksinio gaublio“ laureatė (1991), du kartus nominuota „Oskarui“ už filmus „Karti pjūtis“ bei „Europa, Europa“.

Agnieszka Holland filmų retrospektyvą Vilniuje rengė Lenkų institutas, Amerikos kultūros centras, Atviros Lietuvos fondo namai, teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, „Lietuvos“ kino teatras bei „Skalvijos“ kino centras.

Henrikas Algis Čigriejus

Lapkričio naktį

Tą vakarą jie skaitė *Franką Kruką*. Ir gardžiai prisijuokė. Iš Dzidoriaus piršlybų, iš skerdžiamos kiaulės, iš erno su virtiniu ranke. Juokdarys tas Cvirka, kad jį kur galas, ką tik jo paimi, tas juokina.

Du gimnazistai — vienas Jonas, kitas Ciprijonas — pas Dailidės gyvenantys išnuomotame galiniame kambarelyje, išsprendę savo algebras su geometrijom, atlikę visus „ekercyzus“, pasrėbę bulvienės arba lestinukų, imasi linksmesnio darbo — garsinio skaitymo, kuriam rudenio metas ypač yra palankus. Vienas iš Dailidžių šeimos, nevedęs Dailidės brolis, smarkiai neprimato, bet labai su galva žmogus. Tai iš tiesų jis ir įsteigė šitą skaityklą. Į kurią beveik visada atšlepsi ir pora kaimynų — senis Gervė ir senis Vilimas. Kol gimnazistai mokosi, taigi sprendžia arba ką rašo, seniokai aptarinėja politiką, nusikelia į Atlantą, kuris dabar turėtų būti pilnas karinių amerikiečių bei anglų laivų, žinoma, su daugybe kareivių...

Bet gal jau ir ne: praėjo vasara, praėjo nebe vieno mėnesio penkioliktosios bei trisdešimtosios. Taip mėnuo po mėnesio. Ir nieko. Niekas nesiruošia iš naujo čionai atėjusio bolševiko išspirti. Kas jiems per bėda, tiems skrybėliuociams.

Jonukas su Kipriuku stengiasi, skaito, balsą pakeldami bei nuleisdami, taigi su intonacijom. Ypač jei dar su Gerve ateina ir jo dukraitė Saliutė, tai, o! jau gimnazistukė.

Jonas į Salę vis žiūri ir žiūri. Ji tai mato, ir, reikia manyti, jai tas patinka. O kai ateina eilė skaityti jai, nerias iš kailio ir ji.

Rūksta suktinės ir retkarčiais barksteli į grindis paslydusi Vilimo lazda.

Dailidžių žibalinė lempa gera. O kad Dailidienė ir pabamba: šitiek žibalo, šitiek žibalo šitie išdeginą, nėra reikalo labai imti į galvą — Dailidienės toks būdas, ji gimusi kitus mokyti, o kai kada ir kitiems grasinti.

Knygos parsinešamos iš mokyklos bibliotekos, vieną kitą Jonas nusiperka; kooperatyvo lentynoj virš dubenėlių bei tarkų yra ir knygų. Bet didžiausias jų tiekėjas yra Povilas Serapinas, tas prieškarinės literatūros turi net tris didelius lagaminus. Visos iki vienos prieškarinės! Viename lagamine knygos apie meilę, kitame istorinės, o trečiame apie nusikaltėlius bei jų gaudytojus, kitaip tariant kriminalinės. Visi taisy Pilyponio veikalai *Kaukolė žalsvame žemodane*, *Keturijų brangakmenių grobikas*... Šiurpos dalykai. Tiesa, kai Jonas su Ciprijonu mokykloje pasigyrė mokytojų tuos kūrinius skaitę ir kai mokytojas už tai jų nepagyre, o atvirkščiai — net supėikė, su šituo skaitalu atsisveikinta.

O apie meilę? Ką čia apie ją? Vieniems iš čia sėdinčių jau popiet šaukštai, na, o Jonui su Ciprijonu garsiai skaityti apie atsidusimus vėl nei šis, nei tas. Na, tikrai nei šis, nei tas. O tuo labiau Jonui, kuris vis žiūri ir žiūri į Saliutę.

Bet kas jiems buvo ikišes į nagus *Dekameroną*?

Ak, yra dantys, bus ir duonos, yra skaitančių, bus ir knygų.

Jei vakaroti ateina Juozapas Skuja, skaitymo nėra. Tada Skuja pasakoja apie savo gyvenimą, tokį margą, kad margsnio gal nebūna.

Nesioje jį viesulai, pasiutę arkliai, tarnavę jis pas ūkininkus ir ponus, matęs degančius pinigų, matęs vaiduoklius, trankešis po Rusiją, Latviją, Vokietiją. Per Pirmąjį karą to Vokietijoje nelaisvėję išbuvęs tris mėnesius ir matęs, kaip vokiečiai sėja, kaip pjauna, kaip kulia (abejojančiam sviedžiama: durniau, tén kitas klimatas).

Savo vestuvėms įsigijęs bidoną naminės, bet kol iš kažkelinto kaimo vežės, pakely su sutiktais išgėręs, toms savo iškilimams likęs gal koks samtelis. Na, du.

Bet tą vakarą gyvoji knyga — Juozapas Skuja — irgi klausėsi, tos knygos rašytojas jam pasirodė maždaug kaip ir jis pats.

Ir staiga po ne per stipriausią Saliutės balselį jie išgirdo už langų keistą garsą. Vaitojimas ne vaitojimas, verksmas ne verksmas, lyg daina, bet ir ne daina. Anapus jau kio ir šviesios kambario šilumos kažkas dėjosi.

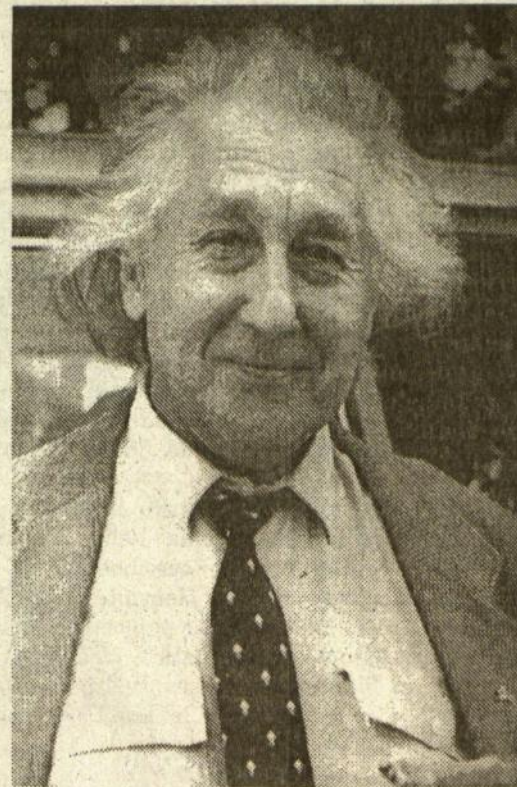
— Einam pasižiūrėti, — sako Skuja. Tas, kuris visko matęs, visada nori matyti ir dar daugiau.

Seniokai ir vaikuzai išgužėjo lauk. Tamsu, nors į akį durk.

Pašto kieme kažkas dainavo.

Dieną visi buvo matę, kaip į pašto kiemą įvažiavo sunkvežimis, prisėdęs garnizono kareivių. Tie greitai su vietiniais kažkur išėjo. Tai jau ne kitaip — ko nors tykoti. Ir kol kas negrįžo, būtų grįžę, būtų čia šurmuly.

— E, — sako Vilimas, — aš žinau, čia šoferiukas paliktas mašinos saugoti. Mačiau aš

Henrikas Algis Čigriejus

ta nabagėlį — maziukas, juodas, akytės kaip su viksva prapjautos. Baisu jam dabar vienam, tai ir dainuoja.

— Na, bet šitaip tu man...

Didžiulėje, iš lėto drėgstančioje, tirštų debesų užgultoje lapkričio naktį, kur beveik niekaip neįžiūrėti nei namo, nei medžio, kur tik žibalinis lempų apšviesti langai ne per aukščiausiai nuo žemės tai šen, tai ten vienas po kito jau ir gesta, kur tyli šiandien net vėjas, visko gali nutikti.

Kareivėlio melodija buvo ligi šiol visai negirdėta, kažkoks vientisas ilgas garsas, tai

palypėjęs aukštyn, tai staiga nukrentas, lyg iš gomurio, lyg per nosį.

Alia alia, a-a-a-a...

— Ar tik nebus čia jų poteriai? — sako Skuja, — man teko būt prie Ten Šanio, tai taip maždaug jų kunigai gieda. Teisybė, juos aš girdėjęs, kai saulė leidžias, ogi dabar šitas matai kada... Gal jau jis dainuoja? Je je — dainuoja.

— O ką, gal kiek ir išgėręs, Mykolas gal šnapšės uždavė.

— Ne, brol, jie anie negeria. Jiems neleidžia. Baisiai savotiškas, zinok, jų tikėjimas.

— Matai, kokių dabar pas mus prisiklausys.

— Čia gi kareivis, ką jis, žmogus, darys.

— Šitas tai taip, bet paskiau... — Vilimo balsas sudreba, — šitas tai ką jau. Jei nenušaus, grįš, iš kur paimtas.

Azijietis dainavo. Labai jausmingai ir labai garsiai ko gero, tikrai nuo savęs baimę vydamas: šitam krašte, kur iš už kiekvieno kampo gali pasipilti švių ugnis... O dar šitos nakties toks tamsumas.

O toje tamsoje vis dėlto gyvena gyvenimas. Kas kučiasi namuose, kas va kaip šitie skaito ir juokiasi, kas jau lenda į patalus. Kas saugosi, kas tyko. Kai kam reikia gal ir važiuoti: reikia tai reikia — randa žmogus ir arklis kelią, kad ir tamsiausia naktį. Laikomas nevaziuoti, laikomas apnakvinti, pavyzdiui, sako: „Kad ne, Marjion, turiu parvažiuoti dar šianakt“. Tai va. O jei žmogus neprisidėjęs nei prie tų, nei prie tų, tai jam gali būti nedraugas tik vaidinuoklis. Vaidinuokliai jis jau nebetiki.

Ir medžiai stovi tamsoj, ir malūnai. Ir upė nuplaukia, jai nereikia matyti, ji nušiuvena tyliai lyg koks žaltys.

Berniukai stovi kartu su seniais ir klausos. Kambary prie lempos likusi viena Saliutė. Varto knygą. Jonas prieina prie lango. „Grazi mergicką“ — tyliai pasako sau.

Antroji Poezijos diena Čikagoje: jaunųjų balsai

NIJOLĖ JANKUTĖ

Antroji Poezijos diena Čikagoje, gegužės 23 dienos vakarą, priklausė jauniems poetams: Julijui Kelerui, Daivai Karužaitėi ir Vainiui Aleksai. Anot Vainio, „aš jau ne toks jaunas, bet pas mus ir 40-mečiai tebevadinausi jaunas“. Taigi, 20-mečių poetų neturint, džiaugiamės ir didžiuojamės kiekvienu rašančiu lietuviškai ir dar — poezią!

Šį kartą Jaunimo centro kavinėje klausytojai lengvai sutilpo. Dar negreit, jei kada, jaunųjų poetų žodis įgys brazdžionišką traukos jėgą.

Julius Keleras, nors ir Lietuvoje gimęs, bet jau kuris laikas gyvenęs JAV, gyvenęs ir Čikagoje, trijų poezijos knygų autorius ir savaitraščio *Darbininkas* redaktorius, pradėjo šią popietę pluoštu savo eilėraščių.

Kadangi lietuvių kalba Julijui ne tik gimtoji, bet ir įprastoji, todėl ir jo poezija žodinga, raiški. Šis poetas priklauso vadina mai 80-ųjų dešimtmečio Lietuvos poetų kartai, kaip ir tragiškai žuvęs Vaidotas Daunys, kaip Aidas Marčėnas, Sigitas Parulskis. Jie gerai moka kalbą ir formą. Poezijos žinovų laikomi posovietinės lietuvių poezijos renesanso atstovais. Nors jie kartais stiliaus plonybių ir poezijos tradicijų nepaiso, remiasi pesimizmu bei sarkazmu, jie, taigi ir Julius, savo žodį vis dėlto angažuoja moralinėms ir dvasinėms vertybėms. Gaila tik, kad per skubus ir per tylus poeto skaitymas neleidžia visa tai įsigilinti. Bet ne visi poetai yra geri skaitovai...

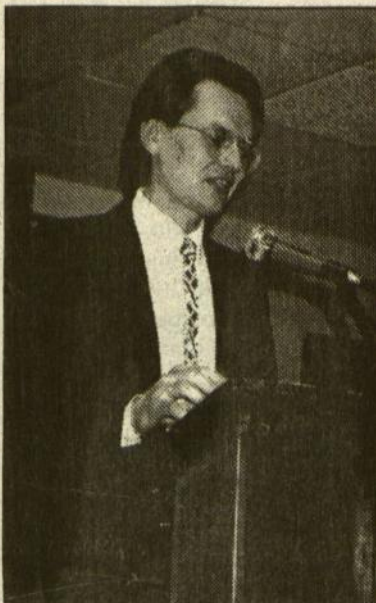
Daiva Karužaitė, čikagietė, mums geriau pažįstama kaip

Antrąjį šiemetinių „Poezijos dienų“ Karužaitė, Vainis Aleksa.

Čikagoje vakarą savo kūrybą skaito: (iš kairės) Julius Keleras, Daiva

ieško ir neranda? Kodėl keliauja per gyvenimą kaip per labirintą ar begalinį tunelį?

Šiuos nepopuliarius klausimus dažnai klausia skaitytojai ir klausytojai. Tie žilagalviai, užaugę su Brazdžionio patriotiška, su romantiška Bradūno proistore; dainų šventėse daina-

vę partizanų dainas ir svaigia euforija pasitikę išsvajotą Lietuvos nepriklausomybę.

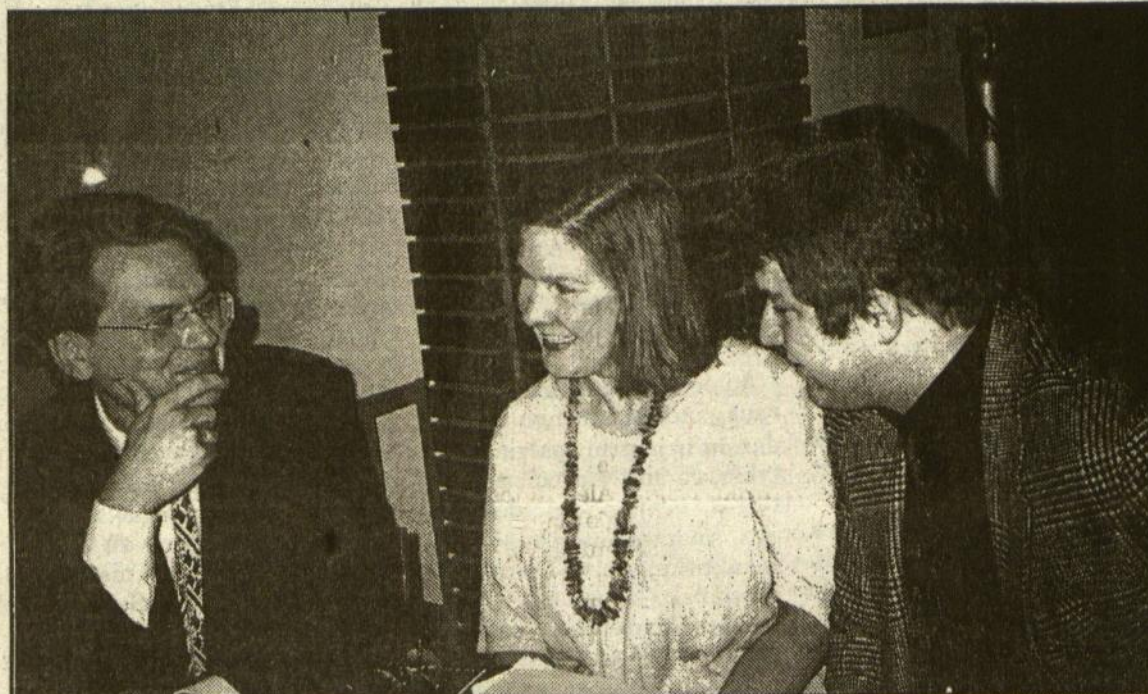
Bet šių dienų poetų žingsnius ir žodžius lemia nebe ta laiko dvasia. Lemia vis labiau chaotiškas, vis labiau ciniškas pasaulis, kuris kreivai žiūri į viltingą ir gyvybę besidžiaugiantį

žmogų. „To neturi jauni režisieriai, poetai, piešėjai / lyg rugiai, dar nė sykio kietų spragilų nekulti...“ (Jonas Strielkūnas).

Vainis Aleksa, trečiasis šios popietės poetas, taip pat čikagietis. Jo eilėraščių lietuviškai skaitėme jaunųjų poetų kūrybos leidinyje *Keturi*, o angliškai — *The Many Views of Youth*. Studijuodamas Illinois universitete, Vainis yra laimėjęs ne vieną universiteto skelbtą poezijos konkursą. Jo kūryba anglų kalba spausdinama literatūros žurnaluose. Illinois universitetą Vainis Aleksa baigė literatūros daktaro laipsniu. Doktorato tema — „Dvidešimtojo amžiaus Amerikos literatūra“.

Šis poetas buvo galbūt šilčiausiai klausytojų sutiktas, nes jis mokėjo užmegzti artimo pokalbio ryšį, nevengdamas paaiškinti savo eilėraščių genezę. Buvo tikrai įdomu girdėti, kad šis poetas nepasitenkina kasdieniu, dažnai nuskurdusiu, lietuvišku žodžiu, bet ieško jo raiškesnio, sodresnio senuose kalbininkų raštuose, o radęs, panaudoja savo kūryboje. Klausytojai sužinojo apie „isnaują“, „saramas“, „raguvą“ ir „bėgū-

(Nukelta į 4 psl.)

Linksmi „Poezijos dienų“ dalyviai-atlikėjai po programos: (iš kairės) Vainis Aleksa, Daiva Karužaitė ir Julius Keleras.

Julius Keleras

vainikas erškėčiams

Viešpats regi mane slypintį marmuro kaukolę;
ir keliautojas patiria miestą dar jo nepasiekęs —
vyro rūbai baltam dubeny, ir moters beviltiškai
prausiasi, ir ledinė naktis susitraukia, pajutusi
lietų už sienos

Viešpats regi mane regi mane besilgintį mirusio
šerkšno;

ir keliautojo rūbais nuverkia vanduo iš fontano —
vyras pakelia galvą, ir krūtys palaimina šviesą,
ir mėnulis nuplauna ištryškusį pieną kaip sapną —
prabudę vokai, kaip pirštai — atliktą gamą

Viešpats regi mane neriantį puslapio įlankon,
ir keliautojas ima gyventi įbridęs į tėviškės
smėlį — vyras tampa rugsėju, o moteris — apšviestu
katedros prieangiu, ir iš mirtos šakelių pakyla
vainikas užšalusiemis miesto erškėčiams

pranašystė

laukų pakraščiuos dygstančios gudobelės
nesulauks šienapjūtės ir šaltinis nepramušęs
aklo kapų akmens nuskardens kaip nērėjas
galva žemyn į skaidrią nežinomą prarają
kur medinis Kūrėjo plaktukas ilsėsis ant sienos

suklaidintas keliautojas pametęs visus orientyrus
užmigs ties degančiu kadugiu sapnuodamas
kraujo pilnus qsočius ir senoviškas stakles
pavėjui audžiančias nevaisingo lietaus
sroveles čiulbančias išbaigtą rytą

mergaitė ištrūkus iš pasakos nesulauks
savo lemtojo ir įpykus vėtrungė skaldys žvaigždynus
galbūt tik tuomet mes sutiksime Dievo gimimą
neapkęnamam viešbuty vienu du nedegant žvakei
nebeturedami vienas kitam ką pasakyti

Daiva Karužaitė

DABARTIS

Radau paukščių sparną
numestą prie irisų
mūsų numylėtą
ir paliktą

Meno galerijos širdy įvyko karas
Virvė, traukiama į dvi puses,
Staiga nukrito ant skulptūros

Seniai susikalbėjom
Mūsų žodžiai seniai
pasirodė dailininkų abstraktuose

Mačiau, mažyčius angelėlius
Pasislėpusius pas pusbrolių

Medžio šakos Marijos šešėlyje
Balsai aidai per mikrofoną

Per audrą irisai išsilailkė.

PAKABINTAS RĖMUOSE

Tavo akrilinių dažų veidas
Persekiodavo mane
Savo tuščiu žvilgsniu,
Pasodintas,
Vienos dimensijos augalų rojuje

Virš tavęs kabėjo spygliuota saulė

Atsibusk dabar
Tavo akys
tavęs nemato.
Begaliniai tuneliai, kurie tęsiasi,
tęsiasi,
Begaliniai tuneliai
sukasi
Tušti.

TYLA

Fosforinė tyla

Prieblandos šviesoj

Tiesiu į ją ranką
ir matau
dar iš tolo
vien savo kaulus

Raminantis
mėlynas užesys
Tyra šviesa glosto man plaukus

Matau jau iš arti
Save vaikščiojančią
atsargiai tarp kaukolių

Vainis Aleksa

BEVEIK ŽMOGUS

tarp Dievo,
kuris myli žemę,
ir žmogaus,
kur mena
rojų

stovi angelas/
įsmeigtas
pelenuose

paaukoju
saują pumpurėlių
paaukoju/
audros lašus
paaukoju
šešėlių šviesą

ką išmokstu
per klaidas,
per skausmą,
kauluose sukaupiu

atdengę žemę
ir mane atradę
pamatysit,
kaip beveik
buvau,
beveik buvau
žmogus

RAGUVOJ

sėdim šalia kelio
įstrigusiu ratu

toli vakaruose
žiburiuoja miestas,
toli šiaurėje, per
toli, tikri namai

seki, kol laukiam,
pasaka nelogiška

kvapais pražydi
piktžolės ir medžiai
alsa, lapą stumdami

Dievo lėta bausmė, tartum
garvežys nurieda, grįžta į
pirmąsias liūdnas bičiulyste:
miesto ir žmogaus

o mum naktis vis žemėje

sruvena kojose sultys
kur bėga pro kamienus

diena lieka darbo diena
dievas lieka darbo dievas
kol naktis pakvimpa
ir mums leidžia
ir mums leidžia
grįžt

DURYS BE NAMŲ

sveria
be turinio atsiminimas

mano oda nebe riba

esu
taip pat ore
šalia burnos
esu

taip pat šviesoj
šalia galvos

vietoj miesto
kasim daržą ant ribos
tarp Dievo ir žmogaus

paėmęs korį pilną žodžių,
įkvėpęs metų laiką,
suluošęs nuo visų šalių

pasodink
į žemę

sau rankas

ĮSNAUJA

gaila priešų
gaila gyvulių

sulėtintoj
šviesoj

logika gražioji
manęs nebevilioja

galvoje sugirgžda
kaulai, nebe jų
įsakymus priimsiu

nebe jų, nebe
širdies

įsnauja
nusveria paskutinę
lovą

rojav, aš
tave dar pamatysiu

plyšiai tvorą
prasiskleis

net iš meilės

padarytas
žmogus
miršta
kaip akmuo

PAPRASTAS
ŽMOGUS

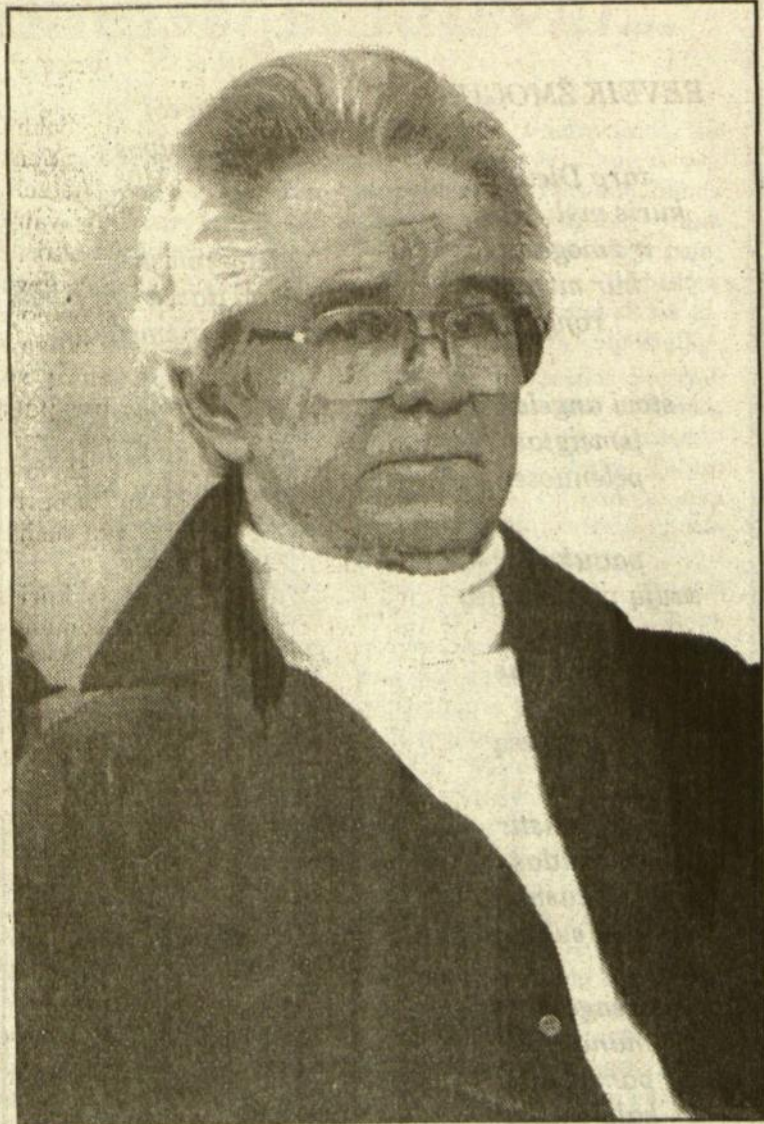
dangaus kraujas
žemės skūra

su gyvuliais sapnuoju
su angelais kalbu

jie lėti kaip ledynai

koodėl mane
jie žadina?

mane kurs paprastas
ir nuodėmingas,
kurs zyžia kaip musytė,
kurs, nežinodamas kodėl,
žodžius jų
renka
ir sukloja
eilėse

Aleksandras Marčiulionis

Jono Tamulaičio nuotrauka

Skulptorius Aleksandras Marčiulionis (1911-1998)

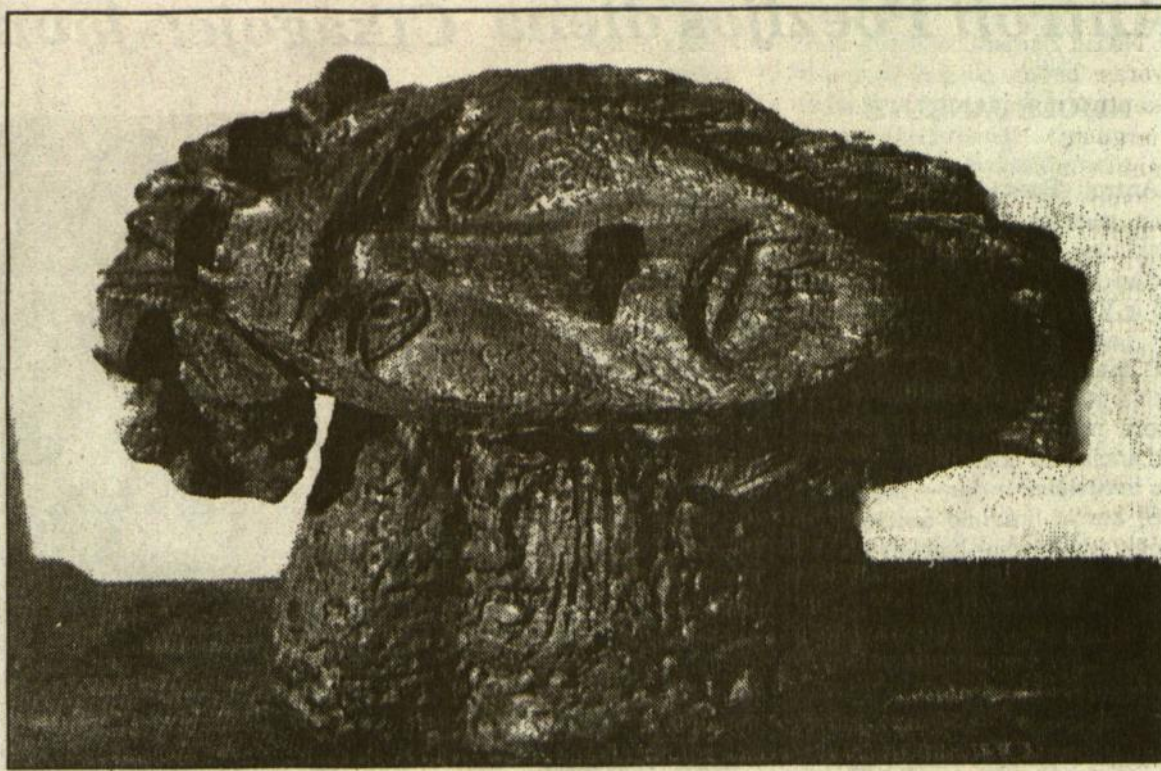
Aleksandras Marčiulionis gimė 1911 m. Žagariškiuose, Garliavos valsčiuje, Kauno apskrityje. Nuo 1930 iki 1936 metų studijavo skulptūrą Kauno meno mokykloje. Atlikęs karinę prievolę Kauno Karo mokykloje, 1938-1944 metais dėstė ornamentiką, braižybą ir piešimą Antrojoje Kauno amatų mokykloje. 1937 metais tapo aktyviu Lietuvos dailininkų sąjungos nariu, dalyvavo jos parodose.

Karo audros nublokštas Vokietijon, 1946 metais skulptorius buvo pakviestas organizuoti piešimo ir skulptūros skyrius prie Freiburg'o besikuriančioje Kanderno dailės ir amatų mokykloje. Vėliau iki 1940 metų vadovavo skulptūros studijai ir dėstė piešimą dailininko V. K. Jonyno įsteigtoje Ecole des Arts et Métiers meno mokykloje Freiburge i. Br. 1947 metais Marčiulionis tapo Lietuvos dailės instituto nariu, dalyvavo įvairiose lietuvių meno parodose Vokietijoje.

Skulptorius 1949 metais apsigyveno Adelaidėje, Australijoje. Ten menininkui pragyventi padėjo skulptoriui ne visai svetima sritis — cinkografija. Kartu Marčiulionis dalyvaudavo su tapybos ir akvarelės darbais vietinėse parodose. Bendradarbiaudamas su režisierium J. Čerčium, Marčiulionis sukūrė dešimtį dekoracijų Adelaidės lietuvių dramos studijos spektakliams.

1958 metais jis atvyko į Čikagą. Čia dirbo dekoratyvinėse skulptūros įmonėse, suprojektavo įrengimus, dekoratyvines bei monumentalias skulptūras daugiau kaip šimtui bažnyčių, o laisvalaikį skyrė laisvai kūrybai. Savo darbus eksponuodavo įvairiose vietinėse parodose. 1962 metais dalyvavo Čikagos Meno instituto rengiamoje Čikagos ir apylinkių prestižinėje parodoje.

Aleksandras Marčiulionis, mirė šių metų gegužės 12 dieną. Palaidotas Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse, Čikagoje.

Aleksandras Marčiulionis

„Rūpintojėlis“, Nr. 2, 1978
Molis, glazūra, 51 cm aukščio

Magiški objektai

Aktyvios rezistencijos dalyvės Nijolės Sadunaitės talismanas, nešiotas sovietiniame lageryje, ekspremjerės Kazimieros Prunskienės bateliai, kuriais avėdama ji įžengė vizitui pas Francois Mitterand Paryžiuje, Seoulo Olimpinį žaidynių nugalėtojo Gintaro Umuro dviratis, kuriuo lenktyniaudamas jis laimėjo aukso medalį, žinomos balerinos Loretos Bartusevičiūtės puantai — tai tik dalis Vilniuje, galerijoje „Kairė-Dešinė“ eksponuotų žmonių žmonių naudotų daiktų. Dėmesį atkreipė sudėlioti asmeniniai profesorius Vytauto Landsbergio daiktai: 1959 metais, iš Australijos jo tėvuko, žinomo architekto Gabrieliaus Landsbergio-Žemkalnio atvežta pinigė su monogramu, rašomosios mašinėlės juostelė, 1988 metų, Sąjūdžio ir įvairių renginių bei akcijų metu dabartinio Seimo pirmininko nešioti žetona ir ženkleliai, jo vizitinė kortelė, sukomponuota Australijoje gyvenančio dailininko Viktoro Simonavičiaus. Daug ką pasako apie asmenybę poeto Vytauto Bložės akiniai, 1984 m. kovo 8 d. girtų chuliganų sudaužyti Druskininkuose, ant tilto per Melnytėlę. Čia pat — šio poeto sruoga plaukų, kuriuos jis pats trumpinosi 1980 metais, kad ilgi plaukai

mą gauti būtų Vilniuje. Mat sovietinė valdžia tuomet įtartina žiūrėjo į ilgaplaukius. Deja, Bložė, tremtinio sūnus, buvo tuomet vis tiek negavo. Pagaliau, neįprastais meniškais piešiniais ir užrašais pamarginti vokai laiškų, rašytų New York'e gyvenančio lietuvių dailininko Kęstutis Zapkaus savo mokiniui, šios neįprastos parodos autoriui — Sauliui Kruopiui.

Parodoje „Magiški objektai“ buvo eksponuoti 15-os žymių, pagarsėjusių žmonių naudoti asmeniškai daiktai.

Kai kam asmeniškų daiktų eksponavimas dailės galerijoje gali atrodyti tiesiog kaip menininko ekstravagancijos požymis, o kai kas galbūt tuos daiktus interpretuos kaip žmogaus buvimo daiktiską ženkla, kaip nykstantį jo dvasios pėdsaką. Tai lyg pakeliui į meną, į asmenis erdvę. Pagaliau, eksponuoti Sauliaus Kruopio surinkti daiktai — tai tarsi tų daiktų savininkų portretai. O portretas — tai žmogaus egzistencijos, jo dvasinės būsenos atspindys, žmogaus egzistencijos unikalumo pripažinimas, — taip apie Sauliaus Kruopio parodą „Magiški objektai“ atsiliepė filosofas, menotyros mokslų daktaras Regimantas Tamošaitis, pridurdamas, kad šio jauno dailininko sumanymas — tai kontaktinė magija, daikto, kaip asmens gyvenimo dalies, traktavimas.

Pats parodos autorius Saulius Kruopis sakė, kad žinomų žmonių autentiški daiktai iš tiesų negali būti atplėšti nuo pažinimo objekto-žmogaus, kurio sprendimai būtini daikto atskleidimui. Daiktai, objektai išryškina žmogaus būties pėdsakus, atveria pasaulį, kartu mitologine, poetine forma „aiškina“ jį ne kaip tam tikrą atskirą, o kaip sudėtingą istorinį žmogiską kontaktą, į kurį įjungiamas tautos ir atskiros žmogaus gyvenimas. Erdvė, į kurią įjungtas žmogus ir jį supančių daiktų pasaulis, čia tampa itin intymus ir padeda daiktams įgauti savąją prasmę, o žmonės išvystyti pačius save. Parodoje apsilankęs Friedrich Nietzsche, be abejo, sušukytų: „Kiekvienas šis objektas prabyla apie savąją būties tiesą!“

Tokios mintys kyla ir žiūrint į sauvignon, natūrmortą primenantį eksponatą. Tai butelis nuo prancūziško vyno Cabernet Sauvignon, kurį praėjusių metų pabaigoje atvykęs į Vilnių, „Vagos“ leidykla, gėrė Jonas Mekas kartu su poetu Kornelijum Plateliu (dabar jau švietimo ir mokslo ministru), šių eilučių autorium, prisėdus ir parodos autoriui Sauliui Kruopiui. Greta butelio su raudono vyno likučiais — paprasta stiklinė, iš kurios gėrė Jonas Mekas.

Čia prisimeni vilniečio filosofo Arvydo Šliogerio žodžius: „Net negražus daiktas, jei jis turi pakankamai būties, yra grožio vieta, nes grožis be daikto neįmanomas. Daiktas yra grožio fenomenas, vien todėl, kad jis paprasčiausiai yra“.

Kai Sauliaus Kruopio paklausiau, ar šios daiktais pagrįstos parodos idėja būtų kilusi, jei jis nežinotų Jurgio Mačiono, jo pradėto „Fluxus“ meninio judėjimo, dailininkas atsakė: „Ko gero tokia idėja nebūtų kilusi“. Ir parodos atsiliepimų knygoje yra dailininko tapytojo D. Dzūkaro įrašas: „Fluxus dar nemiręs“.

Algimantas Antanas
Naujokaitis

Santaros - Šviesos suvažiavimas

Šių metų Santaros - Šviesos suvažiavimas/konferencija Lietuvoje įvyks birželio 18-21 dienomis, atidarymas Vilniuje, vėliau Anykščiuose. Dėl platesnės informacijos kreiptis į Darius Kuolį adresu: Stiklių 18-1, 2001 Vilnius, Faksas: (22) 61-62-54, e — Paštas: darius@pub.osf.lt

Santaros - Šviesos suvažiavimas Amerikoje, kaip įprasta, įvyks Lemonte, rugsėjo 10-13 dienomis. Programa ir daugiau informacijos bus paskelbta vėliau.

Tikimas, kad abu suvažiavimus, Lietuvoje ir Amerikoje, atidarys naujasis Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus.

Antroji „Poezijos diena“ Čikagoje

(Atkelta iš 3 psl.)

ne“, apie pamirštus žodžius „supastus knygoje kaip gėles“. Poetas, kuris „nusileidžia iš Parnaso“ į savo klausytojų būrį, visada vertas klausymo. Sunku tikėti kai kurių poetų žodžiams, kad jie „rašė sau“. Kam tada būtų tos poezijos dienos, tos poezijos antologijos, tie šimtai ir tūkstančiai poezijos knygų?

Neretai klausimai iš publikos poetui sutinkami „iš aukšto — vis tiek nesuprasi“. O kodėl? Jei tas eilinis žmogus atėjo tavo suvažiavimo, jis nori žinoti, nori suprasti. Jis — tavo auditorija, tavo gerbėjas. Be jo — tu kalbi sau hermetiškoje erdvėje, kuri sugeria aidą.

Visa, kas čia pasakyta, netai koma antrosios poezijos dienos poetams: jie palaikė malonų ryšį su klausytojais. Čia tik tų „žilųjų ir ne taip žilų“ galvų dažnai girdimi samprotavimai. Tos „galvos“, nors ir žilos, bet tebenori žinoti, suprasti ir džiaugtis. Ypač džiaugtis, kad ir ne Lietuvoje išaugę, išsimokslinę talentai kuria lietuviškai, puoselėdami tą brangią kalbą.

Tad, iki pasimatymo ir pasilikusių — paprasta stiklinė, iš kurios gėrė Jonas Mekas.

Apžvelgiant Aleksandro Marčiulionio kūrybą

Transkultūriniai ritmai ir vietinė logika

Aleksandras Marčiulionis — tai asmenybė, atidavusi savo gyvenimą kūrybai, amžinam ieškojimui, sąlyčiui su savo vidiniu „aš“. Autorius puikiai išmanė meno

gramatiką, jo kūryboje spindi sielos esmė ir tai svarbiausia.

Jo sukurtose darbuose mes galime grožėtis taisyklą, funkcionalia forma.

Pradėdamas darbą, autorius pirmiausia žiūrėjo ne į modelį. Jis žiūrėjo į medžiagą, jis norėjo tą medžiagą kuo nors paversti, nesuskaldyti į gabalus, bet pausti jos prigimtį. Autoriaus rankų prisilietimas prie medžiagos, nesvarbu kokios, — tai galėjo būti molis, gipsas, metalas, — paverčia ją žmogaus būtybės užuomina. Tačiau net figūroje jis stengdavosi išsaugoti medžiagos paprastumą ir masiškumą.

Aleksandro Marčiulionio erdvinės kompozicijos statiškos ir plokštuminės. Nors ir būdamos gana masyvios, pagamintos tai, lyg galėtų judėti. Tai joms suteikia plastikos ir reliatyvumo.

Autoriaus meno dirbiniuose negalioja taisyklė „rankomis neiešti“.

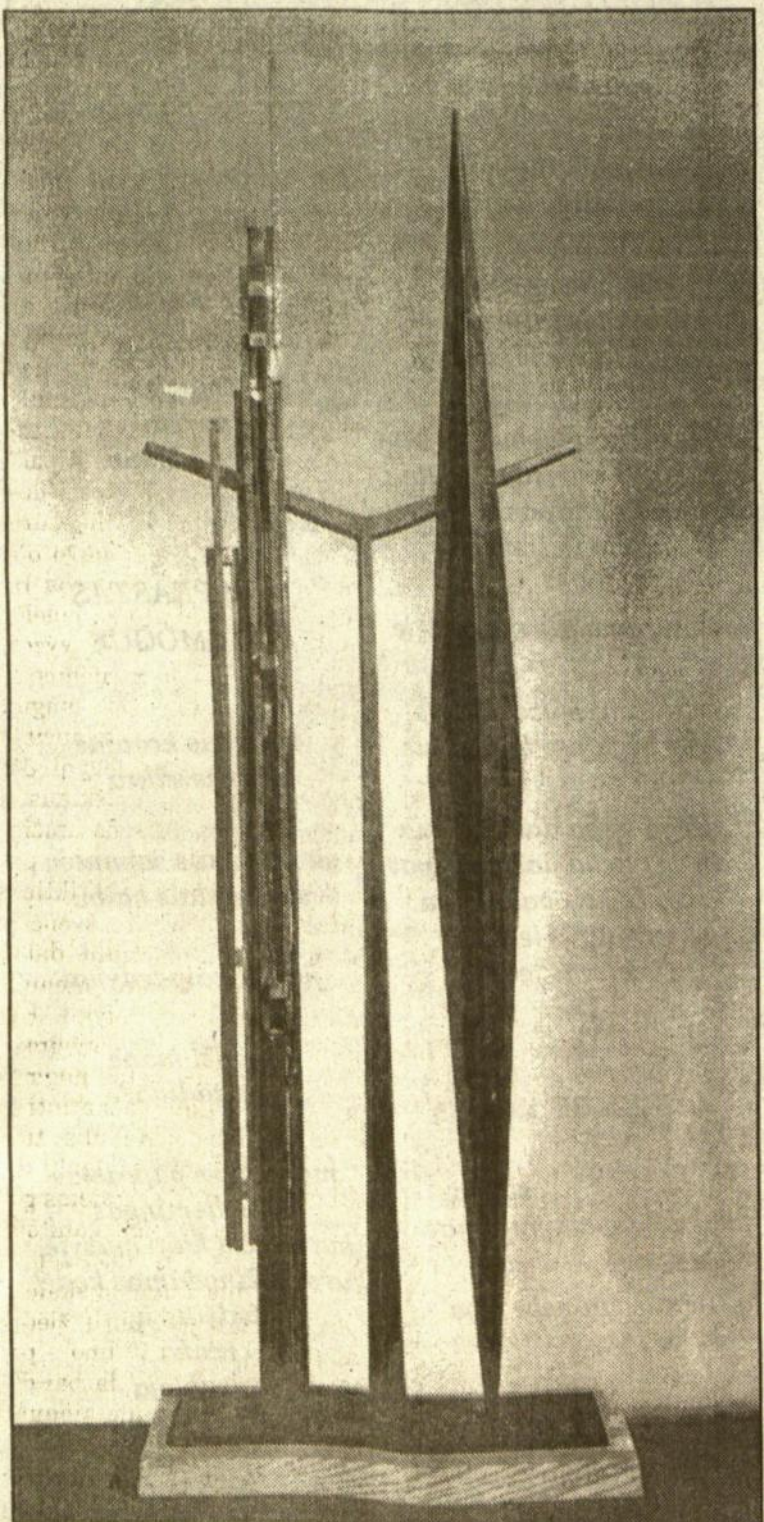
Kiekvienu darbu autorius siekė išprovokuoti žiūrovo norą pačiam atgaivinti iš pažiūros negalintį judėti skulptūrą. Marčiulionis nebuvo kažkoks magas, bet jo sukurti darbai alsuoja milžiniška energija. Galbūt autorius kaip tik ir norėjo, kad žiūrėdami į jo kūrinius pajustumė, koks nepakartojamas yra žmogaus rankų sukurtas daiktas.

Daug komplikųoto dramatiško siurrealizmo yra skulptoriaus Aleksandro Marčiulionio darbuose. Puikus autoriaus balansavimas tarp mistikos, persipynusios su legendomis, ir realizmo simbolika. Į autoriaus sukurtus objektus galima žiūrėti bet kokių rakursu — estetiškai, egzistenciniu. Tai atviro meno pavyzdys. Jo darbai tokie sodrūs, energetiški, intertekstualūs, bei asociatyvūs. Iš vienos pusės, autorius mėgavosi visišku faktūros individualumu, jos kūniškumu, artumu, daugialypių intymumu, iš kitos, laisvai nardė kultūrinių metaforų, ženklų, kodų sferose, gaudė jų fragmentus ir sukūrė nepakartojamą individualios egzistencijos poetiką.

Autoriaus kūryba ekspresyvaus potėpio, turtingų faktūrų, darnių ir jautrių spalvinių santykių. Jo abstrakcionizmas turtingas, ne per daug dekoratyvus, savitas. Autorius savo kietakaktišku užsispyrimu tiesiog asocialiai taranuoja įprastą menines konvencijas. Tačiau tai tik autoriaus estetika. Daugelis autoriaus darbų, manau, ne vieną mus kiršina savo mįslinga didybės manija. Daugelyje jo darbų susilaikoma nuo galutinio įvardijimo ar taškų sudėliojimo.

Trumpaiariant — tai geras didelių pastangų ir tikrai maksimalaus efekto pavyzdys.

Eurika Lipnickienė

Aleksandras Marčiulionis

Konstrukcija (Trys bokštai), 1970
Bronza, 81,5 cm aukščio

Aleksandras Marčiulionis

„Vėjas“, 1969
Molis, glazūra, 50,5 cm aukščio